

Smaastykker.

I.

NOGLE DANSKE ARKIVALIER TIL YDERLIGERE BELYSNING AF DET KATOLSKE MISSIONSFORSØG 1622—24

Ved Sune Dalgård.

I tilslutning til E. Mollands artikel i forrige bind af *Kirkehistoriske Samlinger* kan der være grund til at fremdrage nogle aktstykker i det Danske Rigsarkiv, som enten direkte knytter sig til det af M. benyttede materiale, eller som kaster yderligere lys over det Katolske missionsforsøg.

M. omtaler (s. 315) på grundlag af Aerts' *Digressio de missione Danica*, at de to Dominikanere Jacques de Brouwer og Nicolas Janssen, som i sommeren 1622 sendtes til Danmark, var udstyret med en anbefalingsskrivelse fra Infantinden i de Spanske Nederlande¹. Efter de i det følgende år udsendte Jesuiters opfattelse havde de haft nytte af denne anbefaling. I *Kort extract och relation* nævnes videre, at Brouwer sammen med Weisweiler strax havde besøgt kansler Christen Friis til Kragerup og overgivet ham »Infantindens aff Bryssell hendis skriffuelse till Kong: May^{tt}«. Denne anbefalingsskrivelse må antagelig være identisk med en original skrivelse fra Infantinden til Chri-

¹) Isabel Clara Eugenia (1566—1633), datter af Philip 2, og hendes mand ærkehertug Albert havde siden 1599 ført regeringen i de sydlige Nederlande, formelt som suveræne fyrster, men i realiteten som den Spanske konges repræsentanter. Efter Alberts død i 1621 overtog hun ene administrationen af landene.

stian 4 af 2. juni 1622¹. Det hedder i denne skrivelse: »E: königl: würde vnd liebe können wir freundtlicher masszen nicht pergen, was gestalt vnsz zäigere gantz instendig vnndt vnderthenigst angelangt, wir geruhen sie, mit vnserm guetgemeinten recommendatijs zu e: königl: würde vnndt liebe zu accompagniren. Wann nun sonderlichen motiuen vnndt considerationen halber, in solchem ahn vnsz beschehenen vnderthenigsten suchen vnndt gesinnen, wir sie gnedigst willfahren wollen; alsz langt ahn ewr: königl: würde vnndt liebe hiemit vnszer freundtlichs gesinnen, dieselbe geruhen sich gegen die obbemelte gnedigst vnndt also zuerzäigen, wie auf dergleiche vorfallenheiten gegen yenige so von e: königl: würde vndt liebe vnsz wollmeinend recommendirt würden, wir vnsz zu erzäigen genaigt wüsten, vnndt zu deroselben vnszer gentzlich vertrauen vnndt zuversicht gestelt ist«. Det siges altså ikke udtrykkeligt, hvem anbefalingen gælder, og den må vel i det hele siges at være holdt i meget almindelige vendinger uden nærmere angivelse af, hvori de »sonderlichen motiuen vnndt considerationen« har bestået. Der er dog næppe grund til at tvivle om, at vi her har Infantindens anbefalingsskrivelse for Janssen og Brouwer. På adressesiden af brevet har oversekretær i Tyske Kancelli Fr. Günther noteret, at det er blevet præsenteret i København den 11. august 1622, hvilket svarer meget godt til de i *Kort extract och relation* meddelte efterretninger om tidspunktet for Dominikanernes ophold i Danmark, såfremt disse er angivet efter gammel stil, på samme måde som Günthers notat utvivlsomt er det.

Sammesteds findes også i Tysk original Infantindens brev til Christian 4, hvori hun anmodede om løsladelse af Weisweiler og de andre fængslede Katolikker og om tilbagegivelse af deres ejendele. Det er, som Molland rig-

¹) Tyske Kancellis Udenrigske Afdeling, Spanske Nederlande A. I. 3. Breve fra regenter og statholdere til kongerne Christian 4, Frederik 3 og Christian 5 1621—93.

tigt har sluttet, dateret Brussel den 9. april 1624 og er blevet præsenteret i København den 10. maj.

Mens dette brev var på vej til Danmark, var den udvalgte prins Christians hofmester Christian Thomesen [Sehested] på vej i modsat retning på en diplomatisk sendelse til de Forenede Nederlande, de Spanske Nederlande, Frankrig og Spanien. Han var vist nok udmærket inde i sagen, havde i hvert fald personlig overværet forhøret over Jacques Freville, den udvalgte prins' danselærer, der havde haft forbindelse med Dominikanerne¹. Under sit ophold i Haag traf han bl. a. den Engelske ambassadør Sir Dudley Carleton² og mødte hos ham interesse for at få nærmere oplysninger om missionsforsøget i Danmark. I et brev til kansler Christen Friis, dateret Haag den 3. maj 1624, skriver han i en efterskrift bl. a.: »Jeg waar siden dette breff waar tilschreffuen hos den Engelske gesandt Carleton, huor wi kom wdi snack om den Nicolao Janssenio som haffde werit i wor landt, daa bad gesandten jeg wille salutare dig paa hans wegne, och bede du wille gjøre hannem den tieniste, och sende hannem en copie aff den commission som Janssenius haffde fraa Rom, du kunde obligere hannem swarlig dermed, for hand wille bruge den till sin herre att gjøre noget miere wact i saadan occasionibus«³. Denne interesse fra Carletons side må nok ses i forbindelse med de indre politiske forhold i England, hvor Katolikkernes stilling netop i disse år var meget omstridt. Kongen, James I, havde nemlig søgt, i forbindelse med planerne om tronfølgeren prins Charles' ægteskab med en Spansk prinsesse, at gennemføre udvidede friheder for Katolikkerne ved ind-

¹) Jfr. Bjørn Kornerups *Tillæggsbemærkninger* s. 363.

²) Sir Dudley Carleton, Viscount Dorchester (1573—1632) var en af tidens kendteste Engelske diplomater, siden 1616 ambassadør hos Generalstaterne og fra 1629 til sin død »chief secretary of state« d. v. s. den øverste embedsmand i den Engelske udenrigsstyrelse.

³) TKUA. Nederlandene B. 41. Gesandtskabsrelationer, indberetninger og breve fra forskellige 1619—34.

skrænkning eller ophævelse af de love, der var rettet imod dem. Det Parlament, der sammentrådte i februar 1624, var imidlertid slet ikke indstillet herpå, men krævede tværtimod en skærpet kurs over for Katolikkerne¹. I denne situation har Carleton, der næppe billigede den Spansk-orienterede, Katolsk-venlige politik, vel snarest ønsket afskriften af Janssens kommission for at lade den tjene som en advarsel i sig selv mod Roms træske politik.

Fra Haag fortsatte Chr. Thomesen til Brussel, hvor han skulde søge at opnå fordele for den Dansk-Norske handel på den Spanske konges lande og desuden frigivelse af nogle opbragte skibe. I denne position, hvor han skulde anmode Spanien om indrømmelser, var han naturligvis let udsat for at blive presset for modindrømmelser. Vi ser da også, at Spanien bl. a. søgte at udnytte situationen til at opnå fordele for Weisweiler. Den 15. maj 1624 aflagde Chr. Thomesen i et brev til kansler Chr. Friis beretning om sine ikke alt for opmuntrende forhandlinger med embedsmændene i Brussel om handelsforholdene. Samme dag og åbenbart i umiddelbar fortsættelse af dette brev skrev han endnu et til Chr. Friis, hvori han refererede et forsøg på pression fra Spansk side i Weisweiler-sagen. Det lyder: »Kiere her cantzeler och kiere broder. Rett som jeg wilde bort, talde Spinola² med mig paa Infantins wegne om Wiswiller, och bad hart att hand maatt bliffue frie. Jeg loffued att schriffue der om, och saa fremt att hand icke befandtis enten wdi blodskam, eller tyffuerie, huilcket jeg deduceret denem wiitlefftig, daa hobtis jeg att hans maiestet skulle ansee Infantins bøn. Hiemmelig siges her aff trusel, att

¹) *Calendar of State Papers, Domestic Series... 1623—1625* (London, 1859), se henvisningerne i registeret under: Catholics. — W. H. Frere, *The English Church in the Reigns of Elizabeth and James I. (1558—1625)* (London, 1904) s. 379—80.

²) Ambrosio Spinola (1569—1630) tilhørte en af de fornemste og rigeste slægter i Genova, men gik i Spansk militærtjeneste. Hans virksomhed faldt hovedsagelig i de Spanske Nederlande, hvor han både var den øverste militære leder og den mest indflydelsesrige statsmand.

wores skulle och ilde tracteris, mens jeg kand inted sige det wist. Mens det mercker jeg wel att de nyder inted got ad. Dersom der icke findes delicta nimis enormia, kand skie det waar raadelig att den gratificeris. Dersom de och findes kand skie, att wor herre will haffue os och dem til wvenner. Jeg schriffuer i hast och beder om pardon. Bliffuer altid til din tienist och dig hermed gud befalendis. Aff Bryssel then 15 may anno 1624¹. Jeg haffde loffuet att schriffue hans maiestet til. Jeg tuiffler icke paa du jo lader hans maiestet deris iffuer forstaa. Ch: Thomesen mpp.«². Vi får altså af dette brev den ganske interessante oplysning, at man i Brussel har ladet sig forlyde med, at der kunde blive truffet repressalier, således at Christian 4s undersætter kom til at undgælde for en fuldbyrkelse af dommen over Weisweiler. At disse repressalier først og fremmest måtte ramme den Dansk-Norske handel på Nederlandene og Spanien-Portugal, er klart nok. Chr. Thomesen har følt truslen herom for alvorlig nok til, at han over for kansleren gik ind for, at man, hvis det da ikke juridisk måtte synes helt umuligt, benådede Weisweiler for at undgå ubehagelighed fra Spansk side.

Under samtalen med Spinola må denne have givet Chr. Thomesen en kort skriftlig opfordring, som Infantinden havde fået tilstillet åbenbart fra en mand af den kreds, som havde forbindelse med missionsforsøget. Den er skrevet på Spansk og opfordrer hende til at udvirke, at den Danske konges ambassadør skriver til sin herre til gunst for Weisweiler på samme måde som Infantinden selv tidligere havde skrevet til Christian 4 til fordel for både Weisweiler og de øvrige Katolikker i disse egne. Chr. Tho-

¹) Den foregående skrivelse, hvortil denne synes at slutte sig umiddelbart, er dateret »Then 15 may stilo nostro anno 1624«, altså efter gammel stil. Nærværende skrivelse er da formentlig også dateret efter gammel stil.

²) TKUA. Spanske Nederlande B. 12. Gesandtskabsrelationer og indberetninger fra forskellige gesandter og kommissærer 1590—1644.

mesen har bag på den bemærket: »Denne memorial gaff Spinola mig paa Infantins vegne«. Den findes indlagt i den ovenfor gengivne skrivelse af 15. maj 1624, hvormed Chr. Thomesen vel har sendt den hjem, og hvori han jo delvis efterkom opfordringen til at gå ind for Weisweilers benådning.